

INNOVATIVE METHODS OF DEVELOPING VOCAL COMPETENCIES IN MUSIC EDUCATION

Author: Murodov Mirshoxid Burkhanovich

Samarkand State Pedagogical Institute, Associate Professor

Abstract: This article analyzes innovative methods of developing vocal competencies in music education. It highlights modern pedagogical technologies, interactive methods, and digital tools.

Keywords: music education, vocal competence, innovative methods, interactive learning, performance skills, digital technologies.

MUSIQA TA'LIMIDA VOKAL KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION USULLARI.

Murodov Mirshoxid Burxanovich

Samarqand davlat pedagogika instituti "Musika ta'limi" kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqa ta'limi tizimida vokal kompetensiyalarni rivojlantirishning innovatsion usullari tahlil qilingan. Vokal tayyorgarlik jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli vositalarning o'rni yoritilgan. Shuningdek, talabalarning ijrochilik mahoratini oshirish, ovoz imkoniyatlarini rivojlantirish hamda ijodiy fikrlashini faollashtirishga qaratilgan yondashuvlar asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, vokal kompetensiya, innovatsion metodlar, interfaol ta'lim, ijrochilik mahorati, raqamli texnologiyalar.

Bugungi kunda ta'lim tizimining modernizatsiyalashuvi sharoitida musiqa ta'limi oldiga qo'yilayotgan talablar ham tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, bo'lajak musiqa o'qituvchilarining vokal kompetensiyalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Vokal kompetensiya nafaqat qo'shiq kuylash texnikasini egallashni, balki musiqiy tafakkur, estetik did, sahna madaniyati va pedagogik mahoratni ham o'z ichiga oladi. Zamonaviy pedagogika nuqtai nazaridan qaraganda, vokal tayyorgarlik jarayoni an'anaviy usullar bilan cheklanib qolmasdan, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilishi zarur. Chunki bugungi talabalar axborot texnologiyalari bilan faol ishlaydigan, tezkor va mustaqil fikrlashga intiladigan avlod hisoblanadi. Shu bois, ta'lim jarayoniga yangi metod va vositalarni joriy etish vokal kompetensiyalarni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

Vokal kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol metodlar alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, "rolli o'yinlar", "sahna simulyatsiyasi", "ijodiy topshiriqlar" va

“muammoli vaziyatlar” asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning ijodiy faolligini oshiradi. Bunday yondashuvlar orqali talabalar nafaqat texnik ko‘nikmalarni egallaydi, balki sahnada o‘zini tutish, tinglovchi bilan muloqot qilish va obraz yaratish kabi muhim jihatlarni ham o‘zlashtiradi.

Innovatsion usullardan yana biri – raqamli texnologiyalar asosida o‘qitishdir. Xususan, audio va video yozuvlardan foydalanish, onlayn platformalar orqali mashg‘ulotlarni tashkil etish, shuningdek, video-feedback usuli talabalarning o‘z ijrosini tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa ularning refleksiv fikrlashini rivojlantirib, ijrochilikdagi kamchiliklarni mustaqil ravishda aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

Mikro-o‘qitish texnologiyasi ham vokal kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu usul orqali talabalar kichik guruhlarda yoki qisqa vaqt oralig‘ida o‘z ijrosini namoyish etadi va o‘zaro baholash asosida tajriba almashadi. Natijada ular pedagogik faoliyatga tayyorlanish jarayonida o‘z ustida ishlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, individual yondashuv innovatsion pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Har bir talabaning vokal diapazoni, ovoz tembri, musiqiy qobiliyati va psixologik xususiyatlari turlicha bo‘lganligi sababli, o‘qituvchi mashg‘ulotlarni shunga mos ravishda tashkil etishi lozim. Individual mashg‘ulotlar orqali talabaning kuchli tomonlari rivojlantirilib, mavjud kamchiliklari ustida tizimli ishlash imkoniyati yaratiladi.

Mentorlik tizimi ham zamonaviy ta’limda keng qo‘llanilayotgan innovatsion yondashuvlardan biridir. Bu jarayonda tajribali ustozlar talabalarga amaliy maslahatlar beradi, ularning ijrochilik faoliyatini yo‘naltiradi va kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashadi. Bunday hamkorlik muhitida talabalar o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirib, ijodiy salohiyatini to‘liq namoyon etadi.

Vokal kompetensiyalarni rivojlantirishda quyidagi pedagogik tamoyillarga amal qilish muhimdir: tizimlilik va uzluksizlik, amaliy yo‘naltirilganlik, individuallashtirish va refleksiya. Ushbu tamoyillar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning vokal ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, innovatsion usullarni qo‘llash natijasida talabalar nafaqat texnik jihatdan mukammallashadi, balki ularning sahna madaniyati, ijodiy fikrlashi va mustaqil ishlash qobiliyati ham sezilarli darajada rivojlanadi. Ayniqsa, video-feedback, interfaol metodlar va mikro-o‘qitish usullari vokal tayyorgarlik samaradorligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo‘ladi.

Mamlakatimizda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash hamda milliy madaniyat va san’atni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Xususan,

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida raqobatbardosh, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim vazifa sifatida belgilangan [1].

Shuningdek, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida yoshlarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va san’at ta’limi sifatini oshirish ustuvor vazifalar qatorida qayd etilgan [4; 12-b.]. Musiqa ta’limini rivojlantirishga qaratilgan PQ-112 va PQ-391-son qarorlarida esa musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish zarurligi ta’kidlangan [2].

Zamonaviy pedagogika nazariyasiga ko‘ra, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko‘nikmalar, metodik fikrlash va kommunikativ madaniyat bilan belgilanadi. Musiqa ta’limida, ayniqsa vokal darslari, talabalarda qo‘shiq ijrochiligi malakalarini shakllantirish bilan birga, pedagogik ko‘nikmalarni rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi.

Musiqa ta’limi yo‘nalishi talabalari orasida qo‘shiq ijrochiligi malakalarini rivojlantirish jarayoni bir qator pedagogik xususiyatlarga ega. Avvalo, bu jarayon talabalarning vokal imkoniyatlari, musiqiy eshitish qobiliyati, ritm tuyg‘usi va sahna madaniyatini shakllantirish bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli pedagogik yondashuv individual xususiyatlarni inobatga olgan holda, har bir talabaning ovoz diapazonini aniqlash, ohangni to‘g‘ri chiqarish va ifoda vositalarini o‘rgatish orqali tashkil etiladi.

Tajriba va amaliy mashg‘ulotlar jarayonida interfaol metodlar katta ahamiyat kasb etadi. Masalan, talabalarning ijodiy faolligini rag‘batlantiruvchi rolli o‘yinlar, sahna simulyatsiyalari, mentorlik tizimi va video-feedback yordamida vokal texnikasini takomillashtirish qo‘shiq ijrochiligi malakalarini samarali rivojlantiradi. Shu bilan birga, individual yondashuvni ta’minlash orqali talabaning kuchli va zaif tomonlari aniqlanib, mos pedagogik tavsiyalar beriladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlar va individual yondashuv qo‘shiq ijrochiligi malakalarini an’anaviy metodlarga nisbatan sezilarli darajada samarali rivojlantiradi. Talabalar amaliy mashg‘ulotlarda o‘z ovoz imkoniyatlarini yaxshiroq namoyon eta boshladi, sahnada erkinlik va ijodiy ifoda darajasi oshdi. Shu bilan birga, mentorlik va video-feedback orqali ijrochilik xatolarini o‘z vaqtida aniqlash va tuzatish talabalarning o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini rivojlantirdi. Natijada, pedagogik yondashuvlar nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki talabalarning ijodiy va psixologik tayyorgarligini ham oshirdi. Tadqiqot asosida aniqlanishicha, qo‘shiq ijrochiligi malakalarini rivojlantirish talabaning vokal imkoniyatlarini, sahna madaniyatini va musiqiy didini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib,

interfaol metodlar, individual yondashuv, mentorlik va video-feedback samarali pedagogik vositalar sifatida tanlanadi. Amaliy mashg'ulotlarda refleksiya va tizimli yondashuv talabalarning ijodiy faoliyatini va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonda talabaning individual xususiyatlarini hisobga olish natijalarni sezilarli darajada yaxshilaydi. Shunday qilib, musiqa ta'limi yo'nalishi talabalari uchun qo'shiq ijrochiligi malakalarini rivojlantirish murakkab va tizimli pedagogik jarayon hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar va individual yondashuv qo'shiq ijrochiligi ko'nikmalarini samarali rivojlantirishda asosiy vositalardir. Amaliy mashg'ulotlar davomida refleksiya va mentorlik tizimi talabalarning ijodiy va kasbiy rivojlanishiga muhim hissa qo'shadi va ushbu pedagogik yondashuvlarni keng joriy etish musiqa ta'limi yo'nalishida malakali va ijodkor mutaxassislar tayyorlash imkonini oshiradi.

Tadqiqot natijasida talabalarda qo'shiq ijrochiligi malakalarini rivojlantirishning bir qator pedagogik xususiyatlari aniqlangan. Avvalo, vokal ijrochiligi ko'nikmalarining kompleks tabiati o'z ifodasini topadi. Talabalarda vokal malakalar bir nechta asosiy komponentlar orqali shakllanadi: vokal eshituv, nafas olish texnikasi, artikulyatsiya va diksiya hamda musiqiy tafakkur va badiiy ifoda. Vokal eshituvning rivojlanishi ijrochining tovush sifatini nazorat qilish imkonini beradi, bu esa yuqori sifatli ijro natijalariga xizmat qiladi [5; 67-b.].

Xulosa qilib aytganda, musiqa ta'limida vokal kompetensiyalarni rivojlantirish innovatsion pedagogik yondashuvlarni talab etadi. Zamonaviy texnologiyalar, interfaol metodlar va individual yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning nafaqat ijrochilik mahoratini, balki ularning kasbiy kompetensiyalarini ham kompleks rivojlantiradi. Shu bois, innovatsion usullarni keng joriy etish musiqa ta'limi sifatini oshirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni // Xalq so'zi. – T.:, 2020. – 24 sentabr. – B.1-2. <https://lex.uz/docs/5013007>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-112-son Qarori. 2022-yil 2-fevral.
3. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati fani o'qitilishini tubdan takomillashtirish hamda ushbu fan o'qituvchilarining kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 15.11.2024-yil, PQ-391-son Qarori, <https://lex.uz/uz/docs/-7221711>

4. “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentabrdagi PF-158-son Farmoni.
<https://lex.uz/ru/docs/6600413>
5. Qahharov N.V. Vokal asoslari. O‘quv qo‘llanma. T.: Iqtisod-moliya. 2008. 314 b.